పెన్షన్ వచ్చింది

హరికిషన్

వెంకట్రామయ్యగారు ముప్పై సంవత్సరాలు ఉద్యోగంచేసి ఆ రోజునే రిటైరయినారు. అంటే నిన్నటి వరకూ జవసత్వాలు వుండి ఉద్యోగం చేసినవాడు. ఈ రోజున జవసత్వాలు లేనివాడయి పదవీ విరమణ చేశాడు. ఆయనచేసిన ఉద్యోగం ఓ పెద్ద ఆఫీసులో హెడ్ గుమాస్తా. ఆయన పదవీ విరమణ చేసిన ఆరోజున అంతా సంతోషంతో వీడ్కోలు ఇచ్చారు. ఆయన సర్వీసులో ఎట్లా ఉద్యోగం చేసిందీ ఎంత బాధ్యతతో మెలిగిందీ సోదాహరణంగా కొంతమంది ఉటంకించారు. అంతా తలొక రెండు రూపాయలూ చందా వేసుకుని టీపార్టీ ఇచ్చారు. ఒక కాశ్మీరు శాలువకప్పి, చేతికర్ర ఇచ్చారు. ఈ చేతికర్ర ఊతం తోటే నేను లేవట్నుంచి నడవాలి కాబోలనుకుని ఆయన క్షణంసేపు బాధపడ్డాడు. చేమంతి, గులాబీపూలు కట్టిన దండ వేశారు. ఆ దండ వేసుకుంటే ఆయనకళ్ళు చెమర్చాయి. భగవద్గీతా, రామాయణమూ బహూకరించారు. ఈ ఆఫీసు గొడవలూ ఫైళ్ళలోనుంచీ విముక్తుడి నవటంచేత, ఇక భగవన్నామ స్మరణ చేసుకుంటూ ఆ గ్రంథాలు చదువుకోవాలికాబోలనుకున్నాడు. ఒక చిన్న గుమాస్తా వెండిపొడుంకాయ బహూకరించాడు. ఆయనకు చాలా సంతోషం కలిగింది. ముప్ఫయి సంవత్సరాలు ఉద్యోగం చేసి సంపాదించలేని వెండి పొడుంకాయ రిటైరయినాక సంపాదించుకున్నందుకు ఆయనకే నవ్వొచ్చింది.

ఏమైనా అదో వేడుక. పదవీ విరమణలోనే ఉద్యోగికి ఇవ్వవలసిన వీడ్కోలు తతంగము.

ఆరోజు అంత వేడుకగా జరిగిపోయింది. నాలుగురోజులు విశ్రాంతి తీసుకున్నాడు వెంకట్రామయ్య. ఆ నాలుగురోజులూ సెలవుపెట్టినట్లుగానే ఉందికాని, రిటైరయినట్లుగా లేదు.

అయిదోరోజున ఆయన పదిన్నరకే భోజనంచేసి ఆఫీసుకు వెళ్ళాడు. పెన్షన్ పేపర్లు తయారుచేసే గుమాస్తా దగ్గరకు వెళ్ళాడు. ఆ గుమాస్తా వెంకట్రామయ్యగారి పెన్షన్ కాగితాలు పూర్తిచేసి ఆయన్ని చూడమని, సర్వీస్ రిజిస్టరుతో సహా ఇచ్చాడు.

ఆ సర్వీసు రిజిస్టరు నాలుగు పాళ్యాము

[illegible]. [illegible] [illegible] వెంకట్రామయ్య.

8-4-1937

ఆయన జీవితంలో ఆరోజు శుభప్రదమైనరోజు. ఆరోజున ఉద్యోగంలో చేరాడాయన. అప్పటికి ఆయన వయస్సు పాతిక సంవత్సరాలు. భార్య రత్నమ్మ కాపురానికొచ్చి ఏడాదయింది. ఉద్యోగంలేని కొడుక్కే కాక, కాపురానికొచ్చిన కోడలికూడా తిండిపెట్టాలని వెంకట్రామయ్య తల్లి సణాయిస్తూ ఉండేది. ఆ సణుగుడు పడలేక రత్నమ్మ ఒక్కొక్క రోజున భోజనం చేసేదికాదు. భర్త ఉద్యోగంలోచేరిన మొదటిరోజున ఆవిడ ఏనుగు అంబారీ ఎక్కినంత సంతోషంతో భోజనం చేసింది. మనస్సుతో పుట్టెడు దిగులుతో, అర్ధాకలితో వున్న భార్యను దగ్గరకు తీసుకునే వెంకట్రామయ్య ఆరోజున ఆప్యాయంగా, శోభనంనాటి రాత్రికన్న రెట్టింపు ఆనందాతిశయంతో ఆమెను దగ్గరకు తీసుకున్నాడు. సర్వీస్ రిజిష్టరులో ఆతారీఖు చూసేవారికి మున్ఫయి ఏళ్లనాటి ఆ సంఘటన కళ్లకు కట్టినట్లుగా మనస్సులో మెదిలింది.

16-8-1938

అంతవరకూ టెంపరరీగా ఉద్యోగం చేస్తున్న ఆయన సర్వీసును గుర్తించి ఆయనకు ప్రొబేషను ప్రారంభించినట్లుగా ఆర్డరు చేశారు. ఉద్యోగాధ్యాయంలో అది ప్రథమమెట్టు అయినట్లుగానే సంసార జీవితంలో కూడా ఆయన ప్రథమమెట్టు ఎక్కాడు. అప్పటికి రత్నమ్మకు తొమ్మిది మాసం జరుగుతోంది. సంసార జీవితం కూడా సాఫీగానే నడుస్తున్నదనుకున్నాడాయన.

24-10-1940

ఆయన ప్రొబేషన్ పూర్తవటంతో అప్రూవుడు ప్రొబేషనరు అయినాడు. ఇంక ఉద్యోగం పోతుందన్న భయంలేదు. కోటలో పాగా వేసినట్లే అనుకున్నాడాయన. రెండు ఇంక్రిమెంట్లు వచ్చినయ్యి. సంసారం కాస్త కుదుటపడింది. పిల్లవాడు మురళీమోహన్‌కు రెండోఏడు జరుగుతోంది. ఆ దంపతుల మధ్య సాన్నిహిత్యం బాగానే ఉన్నాడు. పాడి ఆట పాటలూ, చిలుకపలుకులూ వింటూ ఉండే తరుణంలో ఆయనకు [illegible] అనంతపురం బదిలీచేశారు. రత్నమ్మ గుండెల్లో రాయిపడింది. అంతదూరం ఎలా వెళ్లటమూ అని. కొంత ప్రయత్నం చేశారు.

2-12-1940

ప్రయత్నించినా లాభంలేక అధికార్ల తన మొర ఆలకించక పోవడంతో, భార్య పిల్లవానితో అనంతపురం వెళ్లాడు. ఆ కొత్తచోట భార్యకూ, పసివాడికీ నీళ్లు పడలేదు. తన ఆరోగ్యమూ అంతంత మాత్రంగానే ఉన్నది. ఆఫీసు పరిస్థితులు కూడా అంతగా బాగుండలేదు. ఆఫీసరు వంతకానమనిషి. ఆయన బ్రాహ్మణుడు. ప్రాంతీయతత్వం ఆయనకు బాగా వున్నది. ప్రతి చిన్న అంశమూ ఎంతో శక్తివంతమైన భూతద్దంతో చూస్తే పెద్దదిగా కనబడినట్లు, వెంకట్రామయ్య పనిలో ప్రతి చిన్నతప్పూ ఆయన దృష్టిలో పెద్ద బండరాయిగా కనబడి ఆ సంవత్సరం 'కాన్ఫిడెన్షియల్ రిపోర్టు' పాడు చేశాడాయన. ఇవ్వవలసిన ఇంక్రిమెంటు ఇవ్వలేదు. రత్నమ్మకు నెల తప్పింది. అసలే అర్భకురాలు. అందులో గర్భిణి అవ్వ పామెత ఆమె విషయంలో నిజమే అయింది.

15-4-1941

ఈ కేసి ఎంట్రీవైపు కళ్లు పరుచుకున్నాడు వెంకట్రామయ్య. ఆ ఎంట్రీ ఎర్రసిరాతో వ్రాయబడి ఉన్నది. అది నా మరుపురాని వ్రాతకు సంబంధించినదే అనుకున్నాడు. ఆఫీసరు భూతద్దంలో వెంకట్రామయ్య తప్పులు బాగా కనుపించినయి. ఆ చిన్నతప్పులన్నీ పెద్దవిగా ఊహించి ఎర్రసిరాను ఏనుగంతగాచేసి ఆయనను 'సస్పెన్షన్'లో ఉంచారు. కృష్ణాజిల్లాలోని కుగ్రామమునివాసి అయిన వెంకట్రామయ్య, ఆ అనంతపురం ఉద్యోగరీత్యావెళ్లి అక్కడ సస్పెన్షన్‌లోఉంటంతో, జీతభత్యాలు లేక ఆర్థికంగా చాలా ఇబ్బందిపడి రత్నమ్మ ఆరోగ్య విషయంలో శ్రద్ధ తీసుకోక పోవటంతో అతి బలహీనంగా ఉన్న ఆమెకు గర్భంపోయింది. ఆ దెబ్బనుంచి ఆమె కోలుకోవటానికి చాలాకాలం పట్టింది.

'సస్పెన్షన్' కాలంలో ఆయనకు పది హేను రూపాయలు అలవెన్సు మాత్రమే ఇచ్చారు. [illegible] ఆ కొద్దిపాటి [illegible] భార్యతో ఆ చిన్న పిల్లవానితో ఆయన ఎన్నో కష్టనష్టాలను గడుపుతూ దాదాపు సంవత్సరం కాన్నిగ వెళ్లబుచ్చాడు.

29-1-1943

సర్వీస్ రిజిష్టరులో ఆ ఎంట్రీ చూసి ఆయన నవ్వుకున్నాడు మనస్సులో. [illegible] నుంచి విముక్తి [illegible] ఉంది ఆయన ప్రాణానికి. ఆర్డరు కాగితం [illegible] అంగల్లో [illegible] [illegible] చేశాడాయన. [illegible] [illegible] అలవెన్సు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ఏమీలేదు. [illegible] [illegible] [illegible] ఇవ్వలేదు. [illegible] [illegible] రత్నమ్మను 'సస్పెన్షను [illegible]' [illegible] [illegible] వాడు. రత్నమ్మ [illegible] [illegible] 'సస్పెన్షన్' [illegible] అయింది. [illegible] [illegible] [illegible] ఆ రోజు [illegible] [illegible] [illegible] రత్నమ్మ [illegible] [illegible] [illegible] ముద్దు [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] కలిగింది. క్రోధం కలిగింది, ఉక్రోషం కలిగింది, కోపంవచ్చింది. 'సస్పెన్షన్‌లో ఉన్నవాళ్ళ, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]...'

'[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] నువ్వేదు [illegible]' [illegible] వెంకట్రామయ్య నవ్వుతూ.

'అవును, [illegible]' [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ఆ సస్పెండు [illegible]' అన్నది [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ఆర్డరు కాగితం [illegible].

'ఈ కాగితం [illegible] మనిద్దరి మధ్య సంధానకర్త, లేక [illegible]' అన్నది రత్నమ్మ.

'మన సస్పెన్షను రద్దుచేశారు. నన్ను నిర్దోషిగా నిర్ణయించారు. ఈ సస్పెన్షను కాలమంతా ఉద్యోగంలో ఉన్నట్లుగానే భావించి పూర్తిజీతం ఇచ్చారు. అదీ ఈ ఆర్డరు కాగితం' అన్నాడు సంతోషంగా.

'మన సస్పెన్షన్ పంటున్నారు, నన్ను పయూ సస్పెన్షన్‌లో ఉంచలేదండోయ్, భార్యా భర్తల మధ్య సస్పెన్షన్ ఉండదు' అన్నది రత్నమ్మ పిల్లవాడిని ముద్దు

కాబట్టి సర్వీస్ రిజిష్టరుపేజీ తిప్పాడు వెంకట్రామయ్య.

18-2-1944

అనంతపురంనుంచి విశాఖ పట్నానికి బదిలీచేశారు. అనంతపురం వదిలితే చాలను కున్న వెంకట్రామయ్య విశాఖ పట్నాం వెళ్లటానికి సిద్ధపడ్డాడు. అప్పుడు పిల్లవాడు మురళీమోహన్‌కు అయిదో ఏడు. రత్నమ్మకు ఏడోమాసం జరుగుతోంది. భార్యను పిల్లవాడినీ పుట్టింటికి పంపించి తనొక్కడుగా విశాఖపట్నం వెళ్లాడు. అక్కడ ఆఫీసులో జాయినయి, రెండుగదుల చిన్న వాటా అద్దెకు తీసుకుని, హోటల్లో భోజనంచేస్తూ ఉండేవాడు.

నెలరోజులు హోటల్ భోజనం చేసే సరికి పగస్మి ఆస్వహితవు తప్పింది. రత్నమ్మ మూడురోజుల కొక ఉత్తరం వ్రాసేది. బద్ధకించక కుంపటిమీదవండుకు తినమనీ, ఈ పురుడయ్యా పుణ్యమూ కానావె నెల్లోపలనే తనూ వచ్చేస్తాననీ మరీ మరీ ప్రాధేయపడినట్లుగా ఉత్తరం వ్రాసేది.

సరేననుకుని హోటల్ భోజనానికి స్వస్తిచెప్పి కుంపటిమీద వంట ప్రారంభించాడు. ఆ ఇంటావిడకు ఓ పాతికేళ్ల కూతురున్నది. ఏకారణం చేతనో ఆ భార్యాభర్తలకు సయోధ్యలేక ఆ భర్త అమ్మాయిని పుట్టింట్లో వదిలి తను సైన్యంలో చేరిపోయాడు. అమ్మాయి పుట్టిల్లుచేరి అయిదారేళ్లయింది. భార్యను పురిటికి పంపిన వెంకట్రామయ్యమీద మక్కువ కలిగింది.

అవి యుద్ధంరోజులవటంతో కిర్సనాలు సరిగ్గా దొరకటంలేదు. బొగ్గుల కుంపటి వెలిగించటానికి సవాసేరు న్యూస్ పేపర్లు తగలెట్టినా ఆ కుంపటి అంటుకునేదికాదు. వంటగదినిండా కాగితాల మసి. విసనికర్ర 'టట టట టట' కొట్టేవాడేకాని బొగ్గులకుంపటి అంటుకునేది కాదు. ఆ అమ్మాయి రెండురోజులు చూసి మూడోరోజున సరాసరి వంటింట్లోకి వచ్చేసింది.

'కుంపటి వెలిగించి అన్నం వేసి వండి పెడతాను. అన్నంలోకి అధరువులు మా ఇంట్లోంచి పంపుతాను. మీరు ఈ బాధ పడలేరు' అన్నదామ్మాయి. ఎలాగపోయి చూశాడు వెంకట్రామయ్య.

'మీకు ఈ శ్రమంతా ఎందుకండీ, నా తంటాలు నేను పడతాను' అన్నాడు తలొంచుకునే.

'మీకవ్వా చెప్పదాన్ని మీరనకండి, నాపేరు వెంకటలక్ష్మి' అని ఆ కుంపటి తీసుకుని బొగ్గులు సరిచేసి విసరాచేసి కుంపటి మీద బియ్యం కడిగిపెట్టింది వెంకటలక్ష్మి. అభిమానంతో చచ్చినంత పనయి అవతలగా కూర్చున్నాడు వెంకట్రామయ్య.

'బొగ్గులు కణకణలాడుతూ మండుతున్నాయి. మీరేమీ చెయ్యనక్కర్లేదు. అన్నం దానంతట అదే ఉడుకుతుంది. దిగటారాక వడ్డించుకోండి. ఈలోగా కంది పచ్చడి, కరివేపాకు కారం రుబ్బుకొస్తాను. అవ్వే మీరూ వేసుకుందురుగాని' చిరునవ్వు పెదవులమీద చిందులాడించుతూ వెళ్లింది వెంకటలక్ష్మి.

వెంకట్రామయ్య మనస్సు రుబ్బిన కందిపచ్చడి ముద్దలా అయింది. వింత భావాలు కరివేపాకు కారంలా పనిచెయ్య సాగాయి. అన్నం ఉడుకుపట్టింది. ఉడికిందో, లేదో కాని కొంచం సేపయ్యాక ఒక్కమెతుకు పట్టుకుని చూశాడు. అన్నం ఉడికింది. కుంపటిమీదనుంచి దించాడు. వెంకటలక్ష్మి ఇంత కందిపచ్చడీ, కరివేపాకు కారమూ రెండు గిన్నెల్లో ఇచ్చింది. భోజనం చేశాడు. రత్నమ్మ చేసినట్లుగానే ఉన్నయ్యి ఆ పచ్చళ్లు. ఆ రాత్రి పన్నెండుగంటలు దాటాక, వాళ్ల వాటాకీ, వీళ్ల వాటాకీ మధ్యనున్న గది తలుపు అవతలిపక్కన గొళ్లెంతీసిన చప్పుడయింది. ఇవతలపక్కన గడియవేసి ఉండటంతో తలుపు తెరుచుబడలేదు. వెంకట్రామయ్య లేచి నడిమంచంమీద కూర్చున్నాడు. ఆ తలుపు గడియతీస్తే? వెంకటలక్ష్మి రత్నమ్మలా అయిపోదూ! ఎదురుగా రత్నమ్మ జాలిగా చూస్తున్నట్లు కనిపించింది. ఒకసారి గర్భిణీ స్త్రీలా ఇంత పొట్టతో కనిపించింది; మరోసారి మూళ్ల దద్దళ్ల పెళ్లికూతురులా కనిపించింది. కళ్లు నులుముకుని చూశాడు. ఈ సారి తెల్లచీర, తెల్లరవిక, మల్లెపూలతో కనిపించింది. అందాలబొమ్మకు అన్యాయం చేస్తే ఈ సారి పాపాన్నవాణ్ణి, దేవుడా అనుకున్నాడు.

నాలుగురోజులు ఇంటికి వెళ్లలేదు. స్నేహితుల ఇళ్లల్లో ఉండి వేరే ఇల్లుచూసుకుని, ఆరోజువరకూ అద్దెఇచ్చి ఇల్లు ఖాళీ చేసి వెళ్లిపోయాడు. ఆ ఇంట్లోనే ఉంటే ఈ సారి నానపోసిన పెసరపప్పు పచ్చడో, పకోడీలో, అప్పడాలపిండో చేసిపెట్టేది కదా వెంకటలక్ష్మి, ఛాన్సు పోగొట్టుకున్నాను, అనుకుని నవ్వుకున్నాడు వెంకట్రామయ్య.

16-6-1944

అనుకోని, అర్థంకాని సంఘటన. ఆ తేదీన రత్నమ్మ పండంటి మగపిల్లవాడిని ఎత్తుకొచ్చింది నెల్లోపలనే. సూర్యోదయం అవుతుండగా వాడు పుట్టటంచేత రవికుమార్ అని వాడికి పేరుపెట్టారు. వెంకట్రామయ్యకు లోయర్ డివిజన్ గుమాస్తా పోస్టులో పర్మనెంటు చేశారు. అప్పట్నుంచి వాడిపేరు రవికుమార్ అయినా, వాడిని ముద్దుగా 'ఒరేయ్ పర్మనెంటూ' అని పిలిచేవాడు వెంకట్రామయ్య. ఈ మాట విని నవ్వేది రత్నమ్మ.

'అయితే ఈసారి పుట్టేవాడిని 'రిటైరుమెంటూ' అని పిలవండి' అన్నది.

'అబ్బో రిటైరుమెంటు ఇప్పు డెక్కడ, అంతవరకూ నువ్వు పిల్లల్ని కనకుండా ఆగుతే కదా, తేగలపాతర వంశంలో దానివి' అనేవాడు ఎగతాళిగా.

'ఊహూ, మీ వంశంలా తాటికాయ వంశం కాదు మాది, ముగ్గురు పిల్లలతో ముదిరిపోయేందుకు' అనేది రత్నమ్మ.

18-10-1947

సర్వీస్ రిజిష్టరులో ఈ తేదీ చూసి ఎవ్వరూ చూడకుండా కంటతడిపెట్టుకున్నాడు వెంకట్రామయ్య. విశాఖపట్నం నుంచి విజయవాడ బదిలీ అయింది. ఆఫీసులో చార్జి ఇచ్చాడు. టీపార్టీ జరిగింది. కృష్ణాజిల్లాకు, అందులో విజయవాడకు బదిలీ అయినందుకు ఆయన సంతోషానికి అవధులు లేవు. సంతోషంగా కిళ్లీ నములుతూ, సిగరెట్టు కాల్చుకుంటూ ఇంటికి బయల్దేరాడు. ఇల్లు ఇంకో అరమైలు దూరం ఉన్నదనగా, అద్దెకున్న ఇంటి పక్కాయన ఎదురుగావచ్చి, భుజాన చెయ్యి వేసి విచారసూచకంగా చూసి, 'రండి,

తొందరగా ఇంటికి వెళదాం" అంటూనే ఓ రిక్షా మాట్లాడి అందులో ఎక్కారిద్దరూ. వెంకట్రామయ్యకు ఇదేమీ అర్థంకాలేదు. పక్కింటాయన చెప్పనూ లేదు. అయిదునిమిషాల్లో ఇద్దరూ ఇంటి ముందు దిగారు. అంతా జనం, ఏడుపులు. కాంపౌండ్ గేటుదాటి లోపలికి వచ్చేసరికి ఆయనగుండె ఆగిపోయింది. పెద్ద పిడుగు నెత్తిన పడ్డది మనస్సులో అగ్ని పర్వతం బ్రద్దలయింది. రత్నమ్మ చచ్చి పోయింది. ఆవిడ గుండె ఆగిపోయింది, అంతే. పెద్దవాడికి తొమ్మిదోఏడు. వాడి ఏడుపుచూస్తే కసాయివాడి గుండెలు కరిగి పోయినయ్యి. రెండోవాడికి మూడేళ్లు వెళ్లినయ్యి. ఆ ఇద్దరు పిల్లల్నీ తల్లి శవం పక్కగా కూర్చోపెట్టుకుని పక్కింటావిడ ఏడుస్తున్నది. పిల్లల ఏడుపు చూసి ఆ పరిస్థితుల్లో అంతా కంట తడిపెట్టారు. భార్య శవం మీదపడి తల బాదుకున్నాడు వెంకట్రామయ్య. ఎంత ఏడ్చినా రత్నమ్మరాదు. తమ మొహాన బొగ్గులుపోసి వెళ్లింది. ఆర్నెల్లు శలవు పెట్టాడు వెంకట్రామయ్య.

19-4-1948

ఆర్నెల్లు శలవు అయిపోయినా జీవిత సమస్యల్ని ఒకదారికి తీసుకురాలేక, అరం జీతంమీద ఉంటే ఇల్లు గడవక, ఊరికే కూర్చుంటే పిల్లల దిగులుచూసి తనూ దిగులుపడి, విచారపడి ఏమీ చెయ్యలేక మళ్లీ శలవు అనంతరం విజయవాడలోనే చేరాడు వెంకట్రామయ్య. అంతకు సంవత్సరన్నర క్రితం తండ్రిపోవటంతో తల్లి ఆ కుగ్రామంలో ఆ ఎకరన్నర పొలంలో వచ్చే గింజలతో కాలం గడుపుతూ ఆ చిన్న పెంకుటింట్లో ఉండేది. తనవద్ద ఉండమంటే ఆ ఉద్యోగపు ఊళ్లు రానన్నది ఆవిడ. ఇక ఇప్పుడు కోడలు పోయాక, ఆ పిల్లలిద్దరి సంరక్షణ భారం ఆవిడమీద పడటంతో విజయవాడలో కొడుకువద్దనే ఉండేదావిడ.

20-4-1949

ప్రమోషన్‌మీద అప్పర్ డివిజన్ క్లార్కుగా చేరాడు వెంకట్రామయ్య. ఈ ప్రమోషన్ రత్నమ్మ బ్రతికిఉండగా రానందుకు విచారించాడు. జీవితంపోయినా జీతం పెరిగిందన్నట్టుగా భార్యపోయిన సంవత్సరన్నరకు ప్రమోషన్ వచ్చింది. జీతంలో ఇరవై రూపాయలు ఎక్కువ వస్తున్నవి. ఆ రోజునుంచే తల్లి పోరసాగింది. తనూ పెద్దదాన్నయి పోతున్నాననీ, ఈ పెద్దతనంలో కోడలులేని ఇంట్లోఉండి ఆ పిల్లలను సాక లేననీ ఆవిడ కంట తడిపెట్టసాగింది. పర్యవసానం కొడుకును మళ్లీ పెళ్లి చేసుకోమని ఆవిడ ప్రతినిత్యమూ చెప్పేది. వెంకట్రామయ్య ఏ నిర్ధారణకూ రాలేక పోయాడు.

2-5-1950

అప్పర్ డివిజన్ గుమాస్తాగా ఒక ఇంక్రిమెంటు వచ్చింది. తల్లి పోరు జాస్తి అయింది. ఆవిడ ఓపికా తగ్గిపోవటంతో వెంకట్రామయ్య పునర్వివాహం చేసుకున్నాడు. ఆవిడపేరు మంగమ్మ.

భర్తచేత అమితంగా ప్రేమించబడే భార్య చనిపోతే ఆ భర్త హృదయపీఠంమీద ఏర్పడిన ఖాళీని రెండో భార్య ఎన్నడూ పూర్తి చెయ్యలేదు. ఆ రెండోభార్య అడ్డుగావుండి ఆవేళ కనపడనివ్వకుండా చేస్తుందే కాని ఆవేళని భర్తీ చెయ్యలేదు. వెంకట్రామయ్య, మంగమ్మల దాంపత్య జీవితం కూడా అట్లాగే ఉన్నది.

16-8-1953

సర్వీస్ రిజిష్టరులో ఆ ఎంట్రీ ఎర్ర సిరాతో రాసి ఉంది. నా జీవిత చరిత్రలో సువర్ణాక్షరాలతో లిఖించబడిన రోజు అనుకున్నాడు. ఆతేదీన అప్పర్‌డివిజన్ పోస్టుతో వెంకట్రామయ్య ఉద్యోగం ఖాయమైంది, జీవితంలో మంగమ్మ ఈసడింపులూ, పెద్ద పిల్లలిద్దరిమీదా సవతితల్లి ప్రేమ, తన కూతురు ఆదిలక్ష్మిమీద అత్యంత ఆదరాభిమానాలూ ఖాయమైనయ్యి. ఆదిలక్ష్మి ఏడాది పిల్ల. వెంకట్రామయ్య జీవితం మలుపులో మరొక మలుపు తిరిగింది. ఇంటికి వెళ్లితే మనశ్శాంతిలేదు. ఇంటికి వెళ్లగానే పెద్ద పిల్లలిద్దరిమీదా మంగమ్మ సాడీలు చెప్పేది. పిల్లలిద్దరూ సరిగ్గా పోషణ లేక తండ్రి ఇంటికిరాగానే జాలిగా చూస్తూ తండ్రిని కావిలించుకుని ఒకటే ఏడుపు. తనముందే వాళ్లిద్దర్నీ రెండుదెబ్బలు వేసేది మంగమ్మ. భార్యాభర్తల మధ్య కీచులాట. జీవితం ఇట్లా సాగిపోతున్నది. మంగమ్మ కాపురానికివచ్చిన ఆరుమాసాలకే వెంకట్రామయ్య తల్లి స్వర్గస్తురాలైంది.

14-6-1956

విజయవాడనుంచి వెంకట్రామయ్యకు నెల్లూరు బదిలీ అయింది. పెద్దవాడు మురళీమోహన్ నెల్లూరు కాలేజీలో పి. యు. సి. చదువుతున్నాడు. రెండోవాడు రవికుమార్‌కు పదమూడో ఏడు వచ్చింది. వాడు నాలుగోఫారం చదువుతున్నాడు. ఆదిలక్ష్మికి అయిదోఏడు వచ్చింది. ఆ

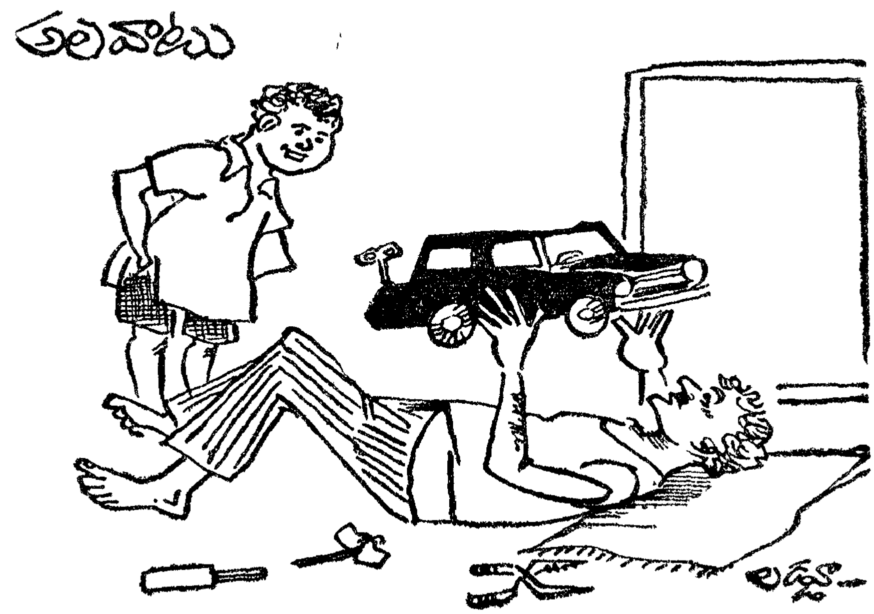

అన్నీసా బళ్ళో వేశారు. మరో పసివాడు ఆదిశేషుకు ఏడాది వెళ్ళింది. అందరు గుమాస్తాలకు మాదిరే వెంకట్రామయ్యకూ జీతం చాలడంలేదు. అప్పులు చెయ్యక తప్పటంలేదు. ఈ గుమాస్తా ఉద్యోగంతో తనకు రెండు పెళ్ళిళ్ళు, నలుగురు పిల్లలు. ఆఫీసర్లు ఇష్టం వచ్చినట్లుగా తనను బదిలీచెయ్యటం తన జీవితాన్ని సవిరాక్షించుకున్నాడు. రత్నమ్మ కాపురానికి వచ్చింతరువాత, అదీ ఉద్యోగంలో చేరాక ఏ ఒక్క సంవత్సరమో తప్ప మిగతా ఇన్ని సంవత్సరాల్లోనూ చెప్పుకోతగిన మనశ్శాంతి లేదు. మంగమ్మ కాపురానికి వచ్చాక అసలే మనశ్శాంతి లేదు. ఇప్పుడు పిల్లలు పెద్దచదువుకు వస్తున్నారు. వాళ్ళు వృద్ధిలోకి వస్తే పెద్ద ఉద్యోగాలుచేస్తే, తనమాదిరి గుమాస్తా జీవితానికి నోచుకోకపోతే అదే చాలుననుకున్నాడు వెంకట్రామయ్య. మంగమ్మతో ఇదే అనేవాడు. కాని ఆవిడ ఉద్దేశ్యాలు మరో తీరుగా ఉండేవి.

'పెద్దవాళ్ళిద్దరూ ఫరవాలేదు. వీరారు రిటైరయ్యేసరికి వాళ్ళు పెళ్ళి పేరంటం చేసుకుని ఉద్యోగాలు చేస్తూ హాయిగా ఉంటారు. ఎటొచ్చీ నా పిల్లలే అధోగతి పాలయ్యేటట్లున్నారు. రిటైరు అయ్యేలోగా ఆదిలక్ష్మి పెళ్ళిచేస్తే అదే పది

పెన్షన్ వచ్చింది

వేలు. అది కాపురానికి వెళ్ళేసరికి రిటైరయి పింఛను డబ్బులు తీసుకుంటారు. దానికడుపున ఒక కాయకాసే సరికి ఆ పింఛను డబ్బులూ చాలక దాన్ని పురిటికికూడా తీసుకురారేమో? ఇంక ఆదిశేషు ఏ ఫోర్తుఫారమో చదువుతూ ఉంటాడు. రిటైరుకాగానే వాడి చదువు మాన్పించి, వాడిని ఏ షావుకారుదగ్గరో గుమాస్తాగా చేర్పిస్తారు. నా పిల్లలు ఖర్మ నా ఖర్మ అట్లారాసి ఉన్నది' అని కంట తడిపెట్టేది మంగమ్మ.

'ఏ సాధింపూ ఉద్దేశ్యాలూ బాగానే ఉన్నాయి ఎప్పుడూ ఏదో గోల, మాయ సంతగా ఉన్నది' అని విసుక్కుని ఆఫీసుకు వెళ్ళేవాడు వెంకట్రామయ్య. అక్కడ ఆఫీసు అదో ప్రపంచం. కొన్ని కొన్ని ఆఫీసులు నిషవలయాలు, మరికొన్ని చెరువులోని చేపలలాంటివి, మరికొన్ని నదిలోని మొసళ్ళలాంటివి. ఈ విషవలయాలనూ, మొసళ్ళనూ ఛేదించుకుని బైటపడటమనేది తెలివితేటలకన్నా, ఇచ్చకపు కబుర్లు చెప్పేవాళ్ళకూ, కాకా పట్టేవాళ్ళకూ లాయకీగా ఉంటయ్యి. కొందరి ఉద్యోగాలు దేవాలయ పూజార్లలా ఉంటే మరి కొందరి ఉద్యోగాలు హిరణ్యాక్ష వరాలకు ఏమాత్రం తీసిపోనివిగానే ఉంటయ్యి. వెంకట్రామయ్యకు ఇన్నేళ్ళ సర్వీసు ఉన్నా ఏ కోవకు చెందినవాడో తనకే తెలియదు.

29–8–1962

వెంకట్రామయ్యకు హెడ్ గుమాస్తా ప్రమోషన్ వచ్చింది. సర్వీసు పుస్తకంలో ఈ ఎంట్రీ చూసేసరికి నవ్వొచ్చి మనస్సులోనే నవ్వుకున్నాడు. అంతకు క్రితం రోజునే కోడలు శ్రీదేవి కాపురానికి వచ్చింది. పెద్దకొడుకు మురళీమోహన్‌కు తిరుపతిలో ఉద్యోగమైంది. కోడలు అడుగుపెట్టేసరికి మామగారికి ప్రమోషన్ వచ్చిందని అంతా శ్రీదేవిని పొగిడారు. నట్టింట శ్రీదేవి కాలుపెట్టిందన్నారు

31–9–64

ఈ తేదీన ఎర్రసిరాతో వేసిన ఎంట్రీ చూసి మనస్సులో బాధపడ్డాడు వెంకట్రామయ్య. ఆయన సెక్షన్‌లో ఆరుగురు గుమాస్తాలు ఉన్నారు. వారందరి డిస్పోజల్సు తను పరిచూసి పై ఆఫీసరు సంతకానికి పంపాలి. ఈ ఆరుగురూ అంతా తెలివికలవారు కాదు. ఇద్దరు బద్ధకస్తులు, ఒకరిద్దరు రూల్సు తెలియకుండా రాస్తారు, ఒకళ్ళకి అసలేవీ తెలియదు, మరొకరికి హెడ్ గుమాస్తా అంటే కోపం. ఈ ఆరుగురి డిస్పోజల్సు సరిచూట్టానికి ఆరు కళ్ళు కావాలి. పని వత్తిడిలో చూసీ చూడకుండా పై ఆఫీసరుకు పంపితే ఆ తప్పులకు చివాట్లు వెంకట్రామయ్య తినాలి. ఎంత జాగ్రత్తగా చూసినప్పటికీ, కొన్ని తప్పు ఆర్డర్లు వ్రాసినందుకు వెంకట్రామయ్యను 'ఛార్జిషీట్' చేసి, ఆయన సంజాయిషీ అడిగి, ఆ సంజాయిషీ సరిగ్గా లేదనే సాకుతో హెడ్‌గుమాస్తా గ్రేడులో ఒక సంవత్సరం ఇంక్రిమెంటు తగ్గించేశారు,

14–9–1965

కొడుకూ, కోడలుతోపాటుగా అందరూ కలిసి ఉండొచ్చని, కాస్త డబ్బు కలిసొస్తుందనీ, రెండోవాడు కూడా కాలేజీలో చేరవచ్చుననీ, ఎంతో ఆలోచించి వెంకట్రామయ్య వెల్లూరునుంచీ, తిరుపతి బదిలీచేయించుకుని ఈ తేదీన తిరుపతి ఆఫీసులో జాయినయినాడు. తిరుపతిలో

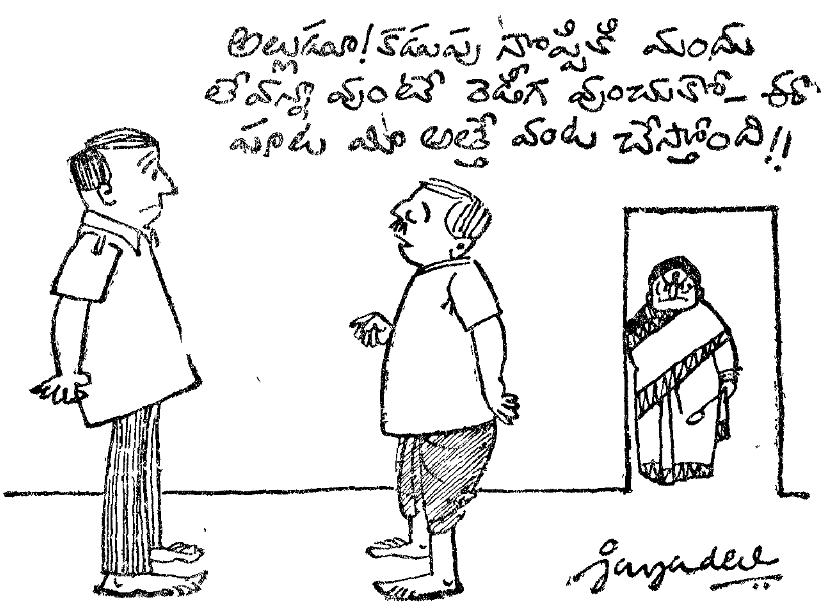

పెన్షన్ వచ్చింది

ఉండే స్వామి దర్శనం కూడా కనీసం నెలకొకసారి చేసుకోవచ్చుననుకున్నాడు. అన్నీ అతలా అడియాసలయినయ్యి. స్వామి దర్శనం అవుతున్నదిగాని, ఇంటికి వెళ్ళాలంటే భయమేసేది వెంకట్రామయ్యకు. మంగమ్మకూ, శ్రీదేవికీ ఒక్క క్షణం పడేది కాదు. ప్రతివిషయంలోనూ పేచీనే. మంగమ్మ తన అత్తగారి తనం చూపాలనుకునేది. 'నువ్వు నాకు అత్తగారివే కాదు, నీ పెత్తన మేమిట నేది శ్రీదేవి.

ఒకరోజున ఏదో విషయంలో పేచీ పెద్దదయి, యుద్ధం కూడా అయింది, మురళీమోహన్ తండ్రితో అన్నాడు.

'నాన్నగారూ, పిన్నిచేతుల్లో మేం ఎట్లా పెరిగామో మీకు తెలియనిది కాదు. మీ కొడుకులైనందుకు నేను, తమ్ముడూ ఆవిడ చేతుల్లో విధాయకంగా బాధలుపడ్డాము. ఈవిడ చేతుల్లో ఆరళ్ళు పడటానికి శ్రీదేవికి ఏమాత్రం అవసరం లేదు. ఈవిడ మోచేతినీళ్ళు నాభార్య ఏం తాగటంలేదు, శ్రీదేవికి ఈవిడ అత్తగారు కానేకాదు, అయినా సంవత్సరన్నరలో రిటైరయ్యేవారు. ఏ విజయవాడో, బందరో బదిలీ చేయించుకోక, ఈ తిరుపతి ఎందుకు వేయించుకున్నారు. సరే, అయిందేదో అయిపోయింది నేనూ, శ్రీదేవి విడిగా ఉంటాం, రేపే ఇల్లు చూసుకుని వెళ్ళిపోతాం.'

మర్నాడే వేరే ఇల్లు చూసుకుని, కొడుకూ, కోడలూ వెళ్ళిపోయారు. మంగమ్మవాళ్ళనూ నానా తిట్లూ తిట్టింది. వెంకట్రామయ్య బాధపడ్డా ఏమీ చేసేదిలేక 'మీరయినా హాయిగా ఉండండి' అని ఆశీర్వదించాడు.

ఈ సంఘటనలన్నీ గుర్తొచ్చి కళ్ళు చెమర్చినయ్యి.

17–5–1967

వెంకట్రామయ్యకు ఏభైఅయిదేళ్ళు నిండటంతో ఆరోజునే రిటైరయినాడు.

సర్వీస్ రిజిస్టరు నాలుగు వాల్యూములూ చూసి, తన ఉద్యోగ జీవితంలో జరిగిన ముఖ్య సంఘటనలన్నీ తల్చుకుని, విచారంతో కన్నీరు తిరగగా, పెన్షన్ కాగితాలమీద సంతకాలుచేసి, అవన్నీ ఆ గుమాస్తాకు ఇచ్చి, అందరినీ మరొకసారి పలకరించి ఇల్లుచేరుకున్నాడు వెంకట్రామయ్య.

భార్యాబిడ్డలతో ఎంతో తీరికగా మాట్లాడ్డానికి ఆ రిటైరయిన హెడ్ గుమాస్తా వెంకట్రామయ్యకు ఆనాడు తీరిక కలిగింది. ఆరోజున పెద్దకొడుకూ కోడలూ వచ్చారు.

ఈజీచైర్లో పడుకున్నాడు వెంకట్రామయ్య. ఎదురుగా భార్య మంగమ్మ, కూతురు ఆదిలక్ష్మి, రెండో కొడుకు రవికుమార్ కూర్చున్నాడు. మూడోవాడు ఆదిశేషు తల్లివళ్ళో కూర్చున్నాడు. పెద్దకొడుకు తండ్రిపక్కన కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. కోడలు శ్రీదేవి తలుపు నానుకుని నిల్చున్నది

'నా జీవితంలో ముప్ఫయి సంవత్సరాలు ఉద్యోగరీత్యా వెళ్ళిపోయాయి. ఇన్ని సంవత్సరాల్లో ఆ జీతం రాళ్ళతో నేను సంపాదించి కూడబెట్టిందేమీ లేదు. ఈ రోజునే పెన్షన్ కాగితాలు సంతకంచేసి వచ్చాను. నెలకు డెబ్భయిమూడురూపాయలు పెన్షన్ వస్తుంది. ధరలు చంద్రమండలానికి వెళ్ళిన ఈ రోజుల్లో ఈ పెన్షన్ డబ్బులు పదిరోజులు రావు. ఇంక స్థిరాస్తిగా నాకు మిగిలింది ఆదిలక్ష్మిపెళ్ళి, ఆఖరివాడి చదువూ. ఈ రెంటినుంచీ నేను విముక్తుడినయితే నా జన్మ సార్థకత చెందినట్లే' అని పెద్దకొడుకువైపు చూశాడు వెంకట్రామయ్య. పెద్దకొడుకు, భార్య శ్రీదేవి వైపు చూశాడు. భార్య ముఖం చిట్లించి చూసింది. అందులో అంతరార్థం వాళ్ళిద్దరికే తెలుసు.

'నాన్నగారూ, పిల్లలుగల ప్రతితండ్రికీ ఉండే అవస్థే ఇది. ఆదిలక్ష్మి పెళ్ళి సంగతి, ఆదిశేషు చదువు సంగతి నాకు తెలియవు. పెద్దతమ్ముడు మాత్రం నా దగ్గరేఉండి చదువుకుంటాడు. వాడికి రెక్కలు వచ్చాక వాడూ ఎగిరిపోతాడు. అంతవరకూ నా గూట్లోనే ఉంటాడు. ఇంక పిన్నీ, ఇద్దరు పిల్లలతో నువ్వు మన ఊళ్ళో ఉండటమే మంచిదేమో! ఇంతకన్నా నేనేమీ చెయ్యలేను' అన్నాడు పెద్దవాడు.

కొడుకు ఏదైనా సలహా చెప్తాడేమో అనుకున్న వెంకట్రామయ్య మనస్సు తల్లడిల్లిపోయింది. కాని ఏమీ అనలేకపోయాడు

మంగమ్మ మనస్సులో కారం చల్లినట్లయింది. 'ఇంటికి పెద్దకొడుకువు, నువ్విట్లా అంటే ముట్టనట్లుగా మాట్లాడ్డం ఏమిబాగుండలేదు. డెబ్భయిమూడురూపాయల పెన్షనులో ఇల్లు గడవని ఈ రోజుల్లో ఆదిలక్ష్మి పెళ్ళి ఎట్లా అవుతుందనుకున్నావు. ఈ సంసార భారాన్ని నువ్వూ నెత్తిన వేసుకోకపోతే ఎట్లా కుదురుతుంది' అని సూటిగా అడిగింది మంగమ్మ.

ఎవ్వరూ ఏమీ మాట్లాడలేదు. ఒకరి ముఖాలొకరు చూసుకుని ముభావకంగా ఊరుకున్నారు.

వెంకట్రామయ్య భార్య, ఇద్దరు పిల్లలతో స్వగ్రామం చేరుకున్నాడు.

అయిదు మాసాలు గడిచాయి. వెంకట్రామయ్య పెన్షను మంజూరయి వచ్చింది. ఈ అయిదునెల్ల పెన్షనూ తీసుకుందామని తాలూకాఫీసుకు వెళ్ళాడు. వరండాలోకి వెళ్ళగానే ఎందుకో గుండె చిక్కబట్టినట్లయింది. గుండెలు అదిమిపట్టుకుని, అడుగు ముందుకు పడక వరండా గోడకు ఆనుకుని కూర్చున్నాడు.

అయిదు నిమిషాల్లో నేలకొరిగాడు.

ముప్ఫైసంవత్సరాలు ఉద్యోగంచేసి, డెబ్భయిమూడు రూపాయలు పెన్షన్ ఒక్కనెలయినా తినకుండా ఈ లోకాన్ని విడిచివెళ్ళాడు, హెడ్ గుమాస్తాచేసి రిటైరయిన వెంకట్రామయ్య.

కుడిచేతి గుప్పిట్లో పెన్షన్ మంజూరయిన ఆర్డరు కాగితాలు గిజగిజ తన్నుకున్నయ్యి. ●